

سنترپژوهی مؤلفه‌های برنامه درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم برای فراگیران دوره ابتدایی

رسول صفرزایی^۱، حسین مؤمنی مهموئی^{۲*}، احمد اکبری^۳، تورج فلاح مهنه^۴

پذیرش نهایی: ۱۴۰۲/۱۱/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۸

چکیده

آموزش قرآن کریم بخش مهمی از برنامه‌های درسی فراگیران دوره ابتدایی را تشکیل می‌دهد این مهم علاوه بر نقشی که در تثبیت هویت دینی فراگیران دارد موجب تحقق سایر اهداف تربیتی در نظام آموزشی می‌شود. شناخت مولفه‌ها و شاخص‌های برنامه درسی آموزش روخوانی و زمینه طراحی الگویی جامع در زمینه تربیت دینی را فراهم می‌آورد. لذا هدف پژوهش حاضر شناسایی مؤلفه‌های الگوی برنامه درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم است. رویکرد پژوهش حاضر کیفی و روش آن سنترپژوهی است. جامعه پژوهش کلیه مقالاتی می‌باشند (۱۳۴ مقاله) که از سال ۲۰۱۲ میلادی و ۱۳۸۹ شمسی تاکنون در مورد مؤلفه‌های برنامه‌درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در پایگاه‌های تخصصی و علمی ارائه شده‌اند. نمونه پژوهش ۳۰ مقاله است که این تعداد بر اساس پایش موضوعی، اشباع نظری داده‌ها و به صورت هدفمند انتخاب شدند. داده‌های پژوهش از تحلیل کیفی اسناد مورد مطالعه، گردآوری شده‌اند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل محتوا به شیوه مقوله‌بندی بر مبنای الگوی سنترپژوهی روبرتس استفاده شده است. جهت بررسی اعتبار یافته‌ها از کدگذاری مجدد یافته‌ها بر مبنای روش اسکات (۲۰۱۲) استفاده شده و ضریب توافق بین ارزشیابان ۷۴ درصد محاسبه گردید. مؤلفه‌های الگوی برنامه درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در ۵ بُعد، ۱۸ محور و ۷۶ مقوله شامل مؤلفه‌های رویکردی آموزش، مؤلفه‌های روشی در آموزش، مؤلفه‌های مرتبط با معلم، الزامات محیطی و ارزشیابی شناسایی شدند.

واژگان کلیدی: مؤلفه، برنامه‌درسی، روخوانی قرآن کریم، روان‌خوانی قرآن کریم، سنترپژوهی

مقدمه

آموزش و پرورش به‌عنوان نهادی که بر رویکرد اخلاقی و فرهنگی جامعه تأثیرگذار است، همواره به دنبال شکل‌گیری شخصیت سالم و نهادینه شدن آموزه‌های ارزشمند در کودکان و نوجوانان است تا از این طریق تربیت صحیح را محقق سازد. برای نظام‌های آموزشی مختلف، انواع تربیت از اهمیت برخوردار است. در نظام آموزشی ایران، تربیت دینی به‌عنوان گزاره‌ای مهم در راه دستیابی به اهداف نظام آموزشی برشمرده می‌شود (نادری جو و قاضی‌زاده هاشمی، ۱۳۹۹). هدف اصلی تربیت دینی موحد شدن متربی

۱. دانشجوی دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تربت حیدریه، تربت حیدریه، ایران.

۲. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تربت حیدریه، تربت حیدریه، ایران.

*نویسنده مسئول: Momeni.mamouei@yahoo.com

۳. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد مشهد، مشهد، ایران.

۴. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تربت حیدریه، تربت حیدریه، ایران.

است که مراتب و مراحل دارد؛ ابتدا باید متربی توحید نظری داشته باشد، به این معنا که خداوند را بشناسد و به وحدانیت او قائل شود؛ سپس این توحید نظری در عمل عبادی او متجلی شده، او را بپرستد و از او فرمان ببرد که این به معنای توحید عملی است. (عیسی پور، ۱۳۹۳). به عقیده بهشتی (۱۳۸۹)، تربیت دینی دو معنای عام و خاص دارد؛ در معنای خاص به جنبه‌های اعتقادی، اخلاقی و عملی اشاره دارد و در معنای عام، ساحت‌های تربیتی شامل عقلانی، زیبایی‌شناختی، سیاسی، بدنی و مانند آن را در برمی‌گیرد. آداب و شئون عبادی نیز در بعد عملی آن می‌گنجد (حیدری، بهشتی، دلاور و ایمانی، ۱۳۹۹). از این‌رو انتظار می‌رود، برنامه ریزان درسی بتوانند محتوای مناسب برای پوشش و دستیابی به بعد دینی تعلیم و تربیت را در قالب برنامه‌ها و دروس مشخص تدوین و ارائه نمایند، یکی از مهم‌ترین دروس در این زمینه، "قرآن" است (میرزا محمدی و همکاران، ۱۳۹۱). قرآن، معتبرترین منبع معارف آسمانی و معجزه جاودانه پیامبر گرامی اسلام (ص)، تنها کتاب آسمانی است (سوپردی و جولیا، ۲۰۱۹) که از تحریف و دست بردن در آن، مصون مانده است. در سایه این امانت مقدس الهی بود که جامعه اسلامی توانست دستاوردهای خیره‌کننده و دوران طلایی تاریخ تمدن بشری را رقم بزند (ضرغامی، ضرغامی، ۱۳۹۴). خواندن قرآن در زندگی مسلمانان به‌ویژه برای مؤمنان قابل‌چشم‌پوشی نیست (سوپردی و جولیا، ۲۰۱۹). مسلمانان معتقدند که اسلام یک شیوه کامل زندگی است و جهت روشنی در مورد چگونگی زندگی و ساختن جامعه به انسان می‌دهد (عزیز و امبریم، ۲۰۱۷). هر مسلمانی برای اینکه بتواند دستورات قرآن را بفهمد، مسلم است که باید بتواند آن را بخواند و سپس قرائت را به‌خوبی و درستی بفهمد؛ یعنی ناتوانی در خواندن قرآن بر ناتوانی در فهم قرآن تأثیر می‌گذارد و این می‌تواند تأثیری بر عدم توانایی در گرفتن سرنخ از قرآن داشته باشد (سوپردی و جولیا، ۲۰۱۹). به‌طور کل از نظر یونس^۳ (۱۹۸۳) سه نکته مهم در هدف یادگیری قرآن وجود دارد. ابتدا دانش آموزان می‌توانند با توجه به تجوید، قرآن را روان و صحیح بخوانند. دوم اینکه دانش آموزان می‌توانند در زندگی خود به خواندن قرآن عادت کنند. سوم، دانش آموزان می‌توانند دایره واژگان کلمات و عبارات زیبا و جذاب را غنی کنند (سوپردی و جولیا، ۲۰۱۹).

خواندن قرآن باید صحیح باشد، بنابراین باید با نهایت دقت و بدون اشتباه انجام شود (میومد^۴ و همکاران، ۲۰۱۲). جمعیت غیربومی - عربی مسلمانان حدود ۸۰ درصد، کل مسلمانان جهان است (صالح و الیاس، ۲۰۱۵)، از آنجایی که خواندن قرآن به زبان عربی برای هر مسلمان در نمازهای یومیه واجب است؛ لزوم توجه به آموزش قرآن در برنامه‌های درسی مدارس کشورهای مسلمان مورد تأکید زیاد است (الهاج^۵ و همکاران، ۲۰۱۲، الدوائیس^۶، ۲۰۱۳). آموزش قرآن در مدارس علاوه بر اهداف آموزشی خود، موجب تسریع در رسیدن به سایر اهداف تربیتی - اخلاقی آموزش نیز می‌شود (عبدعلی و حسین^۷، ۲۰۱۸).

در دوره‌های مختلف تحصیلی، هدف از آموزش قرآن متفاوت بوده و گستره این آموزش، از ابتدایی تا آموزش عالی و دانشگاه را شامل می‌شود چنانکه در دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد، آموزش قرآن کریم در قالب یک درس دو واحدی به‌عنوان یکی از درس‌های عمومی از سوی وزارت علوم تحقیقات و فناوری برای کلیه رشته‌های تحصیلی دانشگاه در نظر گرفته شده است (رضوانی، پرتو و سرشور خراسانی، ۱۳۸۸). هم‌چنین در دوره آموزش عمومی نیز، وزارت آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران یکی از مأموریت‌های خود را، زمینه‌سازی دستیابی دانش آموزان در سنین لازم التعلیم طی ۱۲ پایه (چهار دوره تحصیلی سه‌ساله) تحصیلی به مراتبی از حیات طیبه در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و جهانی را به‌صورت نظام‌مند، همگانی، عادلانه و الزامی در ساختاری کارآمد و اثربخش می‌داند. انجام این مهم، نقش زیرساختی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی خواهد داشت (سند تحول، ۱۳۹۰)؛ هم‌چنین آموزه‌های قرآن کریم یکی از اصلی‌ترین گزاره‌های ارزشی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در ایران است (سند تحول، ۱۳۹۰)؛ که در دوره‌های مختلف آموزش عمومی به آن پرداخته شده است و مهارت‌های مختلف همچون روخوانی، روان‌خوانی، ترتیل و ... را شامل می‌شود (رضوانی، پرتو و سرشور خراسانی، ۱۳۸۸).

- 1 . Supriyadi & Julia
- 2 . Aziz & Ambreen
- 3 . Yunus
- 4 . Muhammad
- 5 . Elhadj
- 6 . Alduais
- 7 . Abid Ali & Hussien

در قرائت قرآن سطوح مختلفی وجود دارد که عبارت‌اند از: ترتیل، تحقیق، تدویر و حضر^۱ (سوپردی و جولیا، ۲۰۱۹)، گرچه شیوه خواندن سریع و سبک، باید مطابق با موازین صحیحی باشد که کارشناسان قرائت می‌شناسند (سیاریف الدین، ۲۰۱۰)؛ در این میان توصیه می‌شود دو سطح اول را به دانش‌آموزان ابتدایی آموزش داده شود تا قرائت صحیح قرآن در آن‌ها نهادینه شود (سوپردی و جولیا، ۲۰۱۹). از بین مهارت‌های قرآنی، مهارت روخوانی و روان‌خوانی دروازه ورود به یادگیری قرآن بوده است و یادگیری آن از اهمیت دوچندان برخوردار است. چنانکه شکست در این دوره اهداف دیگر آموزش قرآن را، حتی در سال‌های بعد بی‌اثر خواهد کرد. آموزش صحیح و مؤثر روخوانی قرآن، به تحقق رویکرد اصلی آموزش قرآن یعنی "انس مستمر با قرآن کریم" کمک شایانی می‌کند (نباتی، ۱۳۹۹). اولین گام در آموزش قرآن، حرکت به سوی روخوانی و روان‌خوانی این کتاب شریف است که فراگیر باید آن را بیاموزد و سپس در سایه کسب این مهارت‌ها، مهارت‌های تکمیلی روان‌خوانی و سایر مهارت‌ها را آموزش ببینید و کسب نماید (کریم زادگان، طالبان و وحدت، ۱۳۹۶).

آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم، از اهداف کلی نظام آموزشی و به‌طور خاص دوره ابتدایی است و چنانچه در این دوره موردتوجه واقع شود در دوره‌های بعدی می‌توان بر مبنای آن، مهارت‌های تکمیلی را نیز کسب نمود (کریم زادگان، طالبان و وحدت، ۱۳۹۶). روخوانی عبارت است از خواندن عبارات و آیات قرآن کریم به‌صورت شمرده و آرام که از بخش خوانی شروع می‌شود و در بخش خوانی اندکی مکث در بین بخش‌ها طبیعی است؛ اما به تدریج خواندن به شکل عادی نزدیک می‌شود و کلمات و عبارات به‌صورت شمرده و بدون مکث در بین بخش‌ها، تلفظ می‌شوند؛ و روان‌خوانی خواندن آیات و عبارات قرآن کریم به‌صورت روان و با سرعت معمولی را روان‌خوانی می‌گویند (انوشه پور و همکاران، ۱۳۸۹).

برنامه‌های درسی مدارس نقش مهمی در آموزش‌های مدرسه‌ای دارند. تعریف برنامه درسی متناسب با وجوه تمثیل و ریشه لغوی این واژه، معرف برداشت سنتی از برنامه درسی شناخته می‌شود که بر مجموعه‌ای از تصمیم‌های از پیش گرفته شده و مسیر شناخته‌شده‌ای که یادگیرندگان بر اساس تشخیص برنامه‌ریزان باید طی کنند، تکیه دارد. این مجموعه از تصمیم‌ها، در سند برنامه درسی منعکس می‌شود که برای یک درس خاص، یک پایه تحصیلی یا یک دوره تحصیلی در نظر گرفته شده است (مهرمحمدی و همکاران، ۱۳۹۷). برنامه درسی آموزش قرآن کریم در مدارس فرآیند آموزشی این درس را در کلاس جهت‌دهی کرده و یادگیری فراگیران را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. نتایج پژوهش‌های مختلف نشان‌دهنده ضعف روخوانی قرآن در دانش‌آموزان مسلمان غیر عرب‌زبان است (زین‌الدین و یوسف، ۲۰۱۱ و سوپردی و جولیا، ۲۰۱۹ و چی‌نوهوآ و همکاران، ۲۰۱۹). آسیافا (۲۰۱۴) بیان داشت مشکل اصلی در آموزش تعلیم و تربیت اسلامی و قرآنی ناکافی بودن و ناکارآمدی روش‌ها و برنامه‌های آموزشی است. نتایج پژوهش‌های داخلی نیز نشان‌دهنده این است که آموزش‌ها و برنامه‌های اجرایی در دستیابی به اهداف دوره‌های تحصیلی مختلف چندان موفقیت‌آمیز نبوده‌اند (خسروی مراد، جعفری فر و فیضی، ۱۳۹۹؛ نباتی، ۱۳۹۹؛ رضوانی، پرتو و سرشور خراسانی، ۱۳۸۸).

بررسی تحلیلی پیشینه پژوهشی در زمینه روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی و استدلال‌ها و بیانات متخصصان همان‌طور که در خلاصه تعریف مسئله بیان شده؛ نشان‌دهنده ضعف‌ها و چالش‌هایی در این زمینه می‌باشد. نکته مهم این است که تاکنون پژوهش‌های مختلف شاخص‌های زیادی برای آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم برای دانش‌آموزان مقطع ابتدایی بیان داشته‌اند؛ اما پژوهشی به جمع‌بندی و تلفیق یافته‌های پیشینه پژوهشی موجود در زمینه شاخص‌های آموزش قرآن کریم نپرداخته است؛ از این رو پژوهش حاضر بر آن شد تا با رویکرد سنتزپژوهی به شناسایی و تلفیق مؤلفه‌های آموزش قرآن کریم در دوره ابتدایی بپردازد.

1 . Tartil, Tahqiq, Tadwir & Hadr
2 . Suyuthi
3 . Zainuddin & Yusoff
4 . Che Noh

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر سنتز پژوهی^۱ است که شامل ترکیب ویژگی‌ها و عوامل خاص ادبیات تحقیق می‌شود. سنتز پژوهی در برخی از موارد به‌عنوان فرا تحلیل کیفی شناخته شده و سعی دارد تحقیقاتی را که پوشش می‌دهد، تحلیل کرده و تناقضات موجود در آن را حل کند و ضمن یکپارچه‌سازی نتایج، موضوعات اصلی را نیز برای تحقیقات آینده مشخص کند (کوپر و هجز، ۲۰۰۹) و از اهداف آن خلق تعمیم‌ها، از ترکیب نتایج تحقیقات تجربی می‌باشد (خراسانی، ۱۳۹۴). برای سنتز پژوهی اسناد و مدارک علمی موجود در زمینه پژوهش از تحلیل محتوا به شیوه مقوله‌بندی استفاده شد. داده‌های بدست آمده از این پژوهش بر اساس کدگذاری در سه سطح باز، محوری و منتخب مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در پژوهش حاضر، جهت تحلیل یافته‌ها از الگوی شش مرحله‌ای سنتز پژوهی روبرتس شامل مراحل؛ ۱- شناسایی نیاز، اجرای جست و جوی مقدماتی، شفاف سازی نیاز، ۲- اجرای پژوهش به منظور بازیابی مطالعات، ۳- گزینش، پالایش و سازماندهی مطالعات، ۴- چارچوب ادراکی و متناسب ساختن آن با اطلاعات حاصل از تحلیل، ۵- پردازش، ترکیب و تفسیر در قالب فرآورده‌های ملموس و ۶- ارائه نتایج استفاده شد. برای اطمینان از نحوه کدگذاری‌ها از چهار نفر ارزشیاب جهت کدگذاری مجدد یافته‌ها استفاده شد که به منظور تایید از روش اسکات (۲۰۱۲) استفاده شد که در این پژوهش میزان توافق بین ارزشیابان عدد ۷۳/۸۸ بدست آمد که نشان دهنده ۷۴ درصد توافق بین ارزشیابان در کدگذاری‌ها بود.

$$C.R = \frac{59 + 47 + 53 + 39}{4 \times 67} \times 100 = 73/88$$

$$C.R = \frac{\text{تعداد مقوله مورد های توافق}}{\text{تعداد کل مقوله ها}} \times 100$$

در ادامه به فراخور این بخش پژوهش به چهار مرحله نخست مدل روبرتس با توجه به موضوع پژوهش پرداخته می‌شود:

مرحله اول: شناسایی نیاز، اجرای جست و جوی مقدماتی، شفاف سازی نیاز

توجه به تربیت دینی و نمودهای آن در نظام آموزشی از جمله مسائلی بوده است که همواره در اهداف و سیاست‌های برنامه درسی دوره‌های مختلف تحصیلی وجود دارد (شعرانی، ۱۳۹۳). در این راستا شاید بتوان گفت که روشن‌ترین و عام‌ترین هدف آموزش عمومی قرآن و منظور از گنجاندن آن در دوره ابتدایی دستیابی دانش آموزان به توانایی خواندن قرآن کریم است که از آن با نام‌های روخوانی و روخوانی قرآن یاد می‌شود و هدف از دستیابی به مهارت‌های مذکور، خواندن و قرائت مستمر و روزانه قرآن کریم از روی مصحف با استفاده از رسم‌الخط آموزشی است (منصوری، ۱۳۹۳).

متأسفانه نگاه اجمالی به دستاوردهای آموزش قرآن در کشور ما نشان می‌دهد که این دستاوردها متناسب با اهمیت و جایگاهی که آموزش قرآن دارد؛ نیست (بهرامی، ۱۳۹۷)؛ بنابراین علی‌رغم تلاش‌هایی که در خصوص برنامه‌های آموزش قرآن در مدارس - به‌ویژه مقاطع ابتدایی تحصیلی - صورت گرفته، به نظر می‌رسد که هنوز ضعف‌ها و کاستی‌های زیادی به‌خصوص در برون‌دادها و خروجی‌های برنامه آموزش قرآن وجود دارد (خسروی مراد، ۱۳۹۷). بنابراین به نظر می‌رسد اهداف در نظر گرفته‌شده در دوره ابتدایی برای تدوین و ارائه آموزش مؤثر قرآنی و تسلط آن‌ها بر روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم آن‌گونه که شایسته این کتاب عظیم‌الشان است تحقق نیافته است و شاید بتوان این عدم تحقق را به‌انحاء مختلف، ناشی از برنامه درسی مربوط به این حوزه دانست (خسروی مراد، جعفری فر و فیضی، ۱۳۹۹). از این رو در این پژوهش با بررسی پیشینه پژوهشی موجود به شناسایی

1 . The- synthesis research
2 . Cooper & Hedges

مؤلفه‌های برنامه درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی با توجه به پیشینه پژوهشی پرداخته شد زمینه‌های آموزش نوین روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم را شناسایی کنیم.

مرحله دوم: اجرای پژوهش به منظور بازیابی مطالعات

این مرحله به جست و جوی منابع مربوط با نیاز اصلی پژوهش اختصاص دارد (پراشر، ۲۰۱۵) از این رو ابتدا کلیه مقالات علمی معتبر از طریق جست و جوی کلید واژه‌هایی از قبیل؛ برنامه درسی قرآن دوره ابتدایی، الگوی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن، مؤلفه‌های برنامه درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن، از طریق پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی از جمله؛ Sid، Magiram، Normagas، پرتال جامع علوم انسانی، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (IRANDOC) و جویسگر فارسی علم نت و همچنین پایگاه‌های اطلاعاتی در خارج از جمله؛ Scientific Information، Sage، Emerald، Scopus، Google، Database، Science Direct، ProQuest، Springer، Taylor & Francis، Wiley، Eric و Scholar شناسایی شدند و با توجه به هدف تحقیق منابع مرتبط حفظ و منابع غیرمرتبط حذف شد. به منظور بالابردن کیفیت کار، جست و جوی مقالات توسط دو نفر که آشنایی کامل به روش‌های جست و جو و منابع اطلاعاتی داشتند به صورت جداگانه انجام شد. از سوی دیگر یک نفر خبره در زمینه برنامه‌ریزی درسی بر کلیه روند اجرای کار نظارت داشت. همچنین این پژوهش با تکیه بر منابع داخلی و خارجی و بر پایه مقالات منتشر شده تدوین شد.

مرحله سوم: گزینش، پالایش و سازماندهی مطالعات

این مرحله به داوری درباره تعیین مطالعات مرتبط با نیازهای دانشی اختصاص دارد. داوری که نیازمند تدوین ملاک‌هایی برای گزینش و دسته بندی مطالعات است (موفت^۱، ۲۰۱۵). معیارهای ورود^۲ به این پژوهش شامل موارد ذیل می‌باشد:

۱- مقالات علمی پژوهشی انتشار یافته در زمینه الگوی برنامه‌درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی

۲- تحقیقات بایستی داده‌ها و اطلاعات کافی را در ارتباط با اهداف پژوهش، گزارش کرده باشند، از این رو کیفیت یک پژوهش جهت بررسی در این مقاله گزارش الگوی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم است.

۳- تحقیقاتی که فرایند بررسی تخصصی را زیر نظر داوران متخصص طی می‌کنند و به صورت مقاله کامل از طریق برخط و یا به طور کامل چاپ شده، باشند.

باتوجه به جستجوهای انجام شده ۱۴۳ مطالعه در راستای ملاک‌های ورود این پژوهش یافت شد که تعدادی از این مطالعات برای ورود به تحلیل نهایی مناسب نبودند و بر اساس ملاک های خروج از فرایند تحلیل این پژوهش خارج شدند که ملاک‌های خروج این مطالعه شامل موارد زیر است:

۱- پژوهش‌هایی که اطلاعات کافی در زمینه اهداف این تحقیق گزارش نداده بودند.

۲- پژوهش‌هایی که فاقد کیفیت لازم علمی بودند و در مجلات و کنفرانس‌های بی اعتبار انتشار یافته بودند.

۳- پژوهش‌هایی که به بررسی نقش آموزش قرآن کریم بر سایر متغیرهای تربیتی پرداخته بودند.

در این گام از یک فرم استاندارد استفاده شد، قسمت‌هایی که در فرم مورد نظر بود عبارتند از: منبع (شامل نام مجله، عنوان مقاله و نویسنده)؛ هدف (هدف از مطالعه)؛ روش‌شناسی و نتایج کلی. برای انتخاب منابع مناسب کلید واژه‌های مورد نظر در هر یک از پایگاه‌ها مورد جستجو قرار گرفت. در ادامه در جدول ۱ به عنوان نمونه نحوه بررسی چند پایگاه اطلاعاتی و نحوه بررسی مقالات آورده شده است.

1 . Moffet
2 . Inclusion Criterion

جدول ۱: نحوه جستجو و معیارهای ورود و خروج مطالعات

تعداد یافته نهایی	معیارهای خروج مطالعه	تعداد یافته اولیه	معیارهای ورود به مطالعه		استراتژی	پایگاه
			فیلتر مرحله دوم	فیلتر مرحله اول		
۷	نامرتب از نظر محتوا	۴۲	Article text, Invalid article, Book chapter & Thesis	Article title, Abstract, Keywords /2012 to present	"Curriculum template for reciting the Quran"	Scopus
۲	نامرتب از نظر محتوا	۷۶	Article text, Invalid article, Book chapter & Thesis	Article title, Abstract, Keywords /2012 to present	" Curriculum template for reciting the Quran"	Sage
۴	نامرتب از نظر محتوا	۷	متن مقاله، مقاله بی‌اعتبار، فصل کتاب	عنوان مقاله، چکیده، کلید واژه‌ها / ۱۳۸۹ تا کنون	الگوی برنامه درسی آموزش روخوانی قرآن	پروتابل جامع علوم انسانی
۱	نامرتب از نظر محتوا	۸	متن مقاله، مقاله بی‌اعتبار، فصل کتاب	عنوان مقاله، چکیده، کلید واژه‌ها / ۱۳۸۹ تا کنون	الگوی برنامه درسی آموزش روخوانی قرآن	SID
۰	نامرتب از نظر محتوا	۳	متن مقاله، مقاله بی‌اعتبار و فصل کتاب	عنوان مقاله، چکیده، کلید واژه‌ها / ۱۳۸۹ تا کنون	الگوی برنامه درسی آموزش روخوانی قرآن	نورمگز

بر این اساس روند بررسی پژوهش‌ها به ترتیب به این شرح است؛ کل مطالعات مرتبط با کلیدواژه‌ها ۱۴۳ مورد، حذف تحقیقات نامرتب پس از بررسی عناوین ۴۹ مورد، چکیده مقالات مورد بررسی ۹۴ مورد، حذف پژوهش‌های نامرتب پس از بررسی چکیده مطالعات ۶۱ مورد، تحقیقات مرتبط با متن کامل ۳۳ مورد، حذف تحقیقات نامرتب پس از بررسی متن کامل ۳ مورد، کل تحقیقات نهایی ۳۰ مورد، بنابراین در این پژوهش ۳۰ پژوهش انتخاب شدند.

مرحله چهارم: تعیین چارچوب ادراکی و متناسب ساختن آن با اطلاعات حاصل از تحلیل

این مرحله، چارچوبی پیوند دهنده است که اطلاعات به دست آمده در پیرامون آن ترکیب می‌شود (موفت، ۲۰۱۵). از این رو چارچوب ادراکی شکل گرفته در این پژوهش حول سه مفهوم اصلی است.

- ۱- **روخوانی قرآن کریم:** روخوانی عبارت است از خواندن عبارات و آیات قرآن کریم به صورت شمرده و آرام که از بخش خوانی شروع می‌شود و در بخش خوانی اندکی مکث در بین بخش‌ها طبیعی است؛ اما به تدریج خواندن به شکل عادی نزدیک می‌شود و کلمات و عبارات به صورت شمرده و بدون مکث در بین بخش‌ها، تلفظ می‌شوند (انوشه‌پور و همکاران، ۱۳۸۹).
- ۲- **روان خوانی قرآن کریم:** خواندن آیات و عبارات قرآن کریم به صورت روان و با سرعت معمولی را روان خوانی می‌گویند (انوشه‌پور و همکاران، ۱۳۸۹).
- ۳- **برنامه درسی:** برنامه درسی مجموعه‌ای از تصمیم‌های از پیش گرفته شده و مسیر شناخته شده‌ای که یادگیرندگان بر اساس تشخیص برنامه‌ریزان باید طی کنند، تکیه دارد. این مجموعه از تصمیم‌ها، در سند برنامه درسی منعکس می‌شود که برای یک درس خاص، یک پایه تحصیلی یا یک دوره تحصیلی در نظر گرفته شده است (مهرمحمدی و همکاران، ۱۳۹۷).

یافته‌ها

در این بخش باتوجه به الگوی شش مرحله روبرتس به تحلیل مراحل پنجم و ششم پرداخته می‌شود:

مرحله پنجم: پردازش، ترکیب و تفسیر در قالب فرآوردهای ملموس

با توجه به یافته‌های حاصل از تحقیقات مرتبط با هدف پژوهش، ابتدا کلیه مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی برنامه درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم از طریق فرآیند کدگذاری باز استخراج می‌شوند؛ از این رو باتوجه به فرآیند، کدگذاری حاصل از مرحله اول، در این بخش ابتدا در جدول ۲ اقدام به شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی برنامه درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم می‌شود.

جدول ۲: مؤلفه‌های الگوی برنامه‌درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم دوره ابتدایی

ردیف	نویسنده	سال	مؤلفه‌های برنامه‌درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی
۱	سرشور خراسانی	۱۳۸۹	دادن فرصت به دانش‌آموز برای رفع اشکال توسط خود، ندادن اضطراب به دانش‌آموز، گروه‌بندی دانش‌آموزان برای تمرین با یکدیگر، وجود نمادها و ترکیبات جدید و نامأنوس نسبت به سواد فارسی، توجه به وجود حروف ناخوانا، استفاده از بخش خوانی، شمرده خوانی و روان‌خوانی نسبی، توجه به رشد فردی دانش‌آموز
۲	مؤمنی و همکاران	۱۳۹۳	تأثیر مثبت نرم‌افزار آموزشی برانگیزش تحصیلی، روخوانی قرآن و نیز بر بخش خوانی، شمرده‌خوانی و روان‌خوانی قرآن، برگزاری کارگاه‌های آموزشی در راستای آشنا ساختن معلمان با نرم‌افزار آموزشی، فراهم نمودن بستر لازم و امکانات مناسب برای بهره‌گیری بیشتر از نرم‌افزار آموزشی کمک‌درسی، استفاده از متخصصان تعلیم و تربیت و کارشناسان فن‌آوری آموزشی، ایجاد سایت رایانه‌ای برای کاربری‌های آموزشی و توجه به نقطه آغاز آموزش
۳	ضرغامی و همکاران	۱۳۹۴	تأثیر برگزاری دوره‌های آموزشی فوق‌برنامه بر مهارت روخوانی، آموزش‌های مربوط به لحن، نبودن تفاوت میان دانش‌آموزان دختر و پسر از نظر تأثیرگذاری، بخش خوانی، شمرده‌خوانی، روان‌خوانی، فراهم نمودن بستر برای درک مفاهیم و معانی قرآن، بازخورد دهی در جهت تصحیح خود دانش‌آموز
۴	پناهی و موسوی پور	۱۳۹۵	تأثیر استفاده از چندرسانه‌ای آموزشی قرآن بر میزان یادگیری، افزایش انگیزه و اشتیاق با استفاده از رنگ نوشته‌ها، صوت و موسیقی کلمات، بررسی تفاوت آموزش با چندرسانه‌ای‌های آموزشی با شیوه‌های سنتی، فعال و درگیر بودن فراگیران با موضوع درس در هنگام مطالعه، فراهم بودن فرصت تمرین و تکرار بیشتر در زمان کمتر
۵	خسروی مراد و همکاران	۱۳۹۸	فراهم نمودن برنامه در جهت خواندن مستمر قرآن، توجه به سادگی و جذابیت فعالیت‌های آموزشی، تأثیر نقش تربیتی معلم، بهره‌گیری از آثار اثربخش، لزوم انتخاب محتوای کاربردی برای مخاطب با در نظر گرفتن مقتضیات مکان و زمان، لزوم تناسب محتوای با ویژگی‌های جغرافیایی منطقه، تمرکز بر آموزش فعال، نقش والدین و مربی، سیستم ارزشیابی و دادن انگیزه به دانش‌آموز، تأثیر آموزش شنیداری بر لحن و تلاوت
۶	Mssraty & Faryadi	۲۰۱۲	روش یادگیری تعاملی مبتنی بر چندرسانه‌ای، لذت بردن از فرآیند یادگیری، بهبود سطح پیشرفت، کمک به توسعه یادگیری خود راهبری دانش‌آموزان، افزایش درک، انگیزه و نگرش معلمان، استفاده از سیستم یادگیری تلفظ به کمک کامپیوتر، توجه به ارزشیابی تکوینی از مهارت قرانت
۷	Birjandi & et.al	۲۰۱۳	افزایش توانایی‌های یادگیرندگان با تنظیم مداوم میانجیگری خود با نیازهای در حال تغییر فراگیران، ادغام ارزشیابی و آموزش، مقایسه ارزیابی پویا و ایستا، تأثیر معنادار ارزشیابی پویا بر ارتقای پیشرفت دانش‌آموزان در خواندن، تمرکز بر تغییرات فردی، ارزیابی برنامه آموزشی و بهبود فراگیران، اعتمادبه‌نفس بخشی به دانش‌آموزان
۸	Noh & et.al	۲۰۱۴	لزوم آشنایی معلمان با دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه و توانایی‌های متفاوت، ضرورت آگاهی و مسئولیت بیشتر والدین نسبت به تربیت قرآنی فرزندان خود، لزوم برقراری ارتباط بین والدین و معلم، برقراری سیستم پاداش و تقدیر از پیشرفت‌های دانش‌آموزان، معرفی دوره‌های آنلاین، برنامه‌های روخوانی و تلویزیونی، اتصال آموخته‌ها به یکدیگر، پرهیز از افراط و تفریط
۹	Mustaqim & et.al	۲۰۱۴	اختصاص زمان حضوری انفرادی بیشتر دانش‌آموزان با استاد، تنظیم برنامه درسی مطالعات متناسب با نیازهای دانش‌آموزان با توانایی‌های یادگیری مختلف، تخصیص روش ارزشیابی مورداستفاده در برنامه در جهت ارتقای مهارت روخوانی قرآن دانش‌آموزان به‌جای ختم قرآن به‌صورت جمعی در طول دوره تحصیلی، ارزیابی مستمر بهبود دانش‌آموزان
۱۰	Ramli & et.al	۲۰۱۶	بررسی علل نارساخوانی، اتخاذ شیوه یادگیری متفاوت بسته به ویژگی‌های زبانی زبان هر دانش‌آموز، طراحی مداخله درمانی جامع، ایجاد آگاهی در والدین و معلمان، شناسایی ویژگی‌های زبانی و فرهنگی مرتبط با آن زبان
۱۱	Sihs & et.al	۲۰۱۷	استفاده از تکنیک تلاوت قرآن الکترونیکی، افزایش لذت یادگیری، تسلط بر تلاوت قرآن با کمک فناوری، تسلط معلمان در ارائه مطالب دیجیتالی، ارتقای فرآیند یاددهی و یادگیری

۱۲	Navarro & Lara	۲۰۱۷	استفاده از محتوای خاص مربوط به وظایف و مشکلات یادگیری دانش‌آموز، استفاده از دستورالعمل‌های میانجی‌گری مربوط به جنبه‌های خاص خودتنظیمی و سازگاری شخصی-اجتماعی، شاخص‌هایی برای ارزیابی دستاوردهای دانش‌آموز در هر جلسه، کمک شاخص‌ها و دستورالعمل‌های میانجی‌گری به مشاهده مشکلات و ارزیابی مؤثرترین کمک به دانش‌آموز، استفاده از راهبردهای گفتگو/مشارکت در کلاس درس، مداخله آموزشی مستمر و عمدی معلم با توجه به نگرش، انگیزه، نفع شخصی و رویکرد دانش‌آموز
۱۳	Sinnadurai	۲۰۱۸	تسلط کمتر دانش‌آموزان نارساخوان به دلیل نقص واج‌شناختی، کاستی‌های واج‌شناختی منجر به ایجاد مشکل در نگاشت حروف به صداها و دست‌کاری صدای فردی در زبان، انس با قرآن در خانه، ارائه فرصت برای جبران اشتباهات به خود دانش‌آموز در خواندن
۱۴	Supriyadi & Julia	۲۰۱۸	ایجاد مهارت در یادگیری سریع و مؤثر قرآن، شناختن الفبای عربی و تلفظ صحیح آن، درک لغات و معنا، ضرورت بازنگری و اصلاح نظام آموزشی قرآن آموزی در مدارس، لزوم مشارکت شناختی و عاطفی معلمان به‌صورت فردی و جمعی، استفاده از مریبان همتا و دانش‌آموزان ارشد، توجه به ارزشیابی تشخیصی برای تشخیص نقاط ضعف در خواندن
۱۵	Alhamuddin & et.al	۲۰۱۸	استفاده از بازی، استفاده از رسانه آموزشی، طراحی فرآیند یادگیری به‌صورت فعال، خلاقانه، مؤثر، نوآورانه و سرگرم‌کننده، استفاده از فرایندهای دانش‌آموز محور، برگزاری دوره آموزش روخوانی قرآن با هماهنگی مؤسسات مرتبط
۱۶	Broadhead & et.al	۲۰۱۸	استفاده از رویکردهای چند حسی، مشارکت معلمان، استفاده از روش آوایی همراه با رویکرد چند حسی به کمک رایانه، استفاده از توانایی‌های فناوری بازی و محیط‌های سه‌بعدی برای افزایش تعامل در دانش‌آموزان، تشکیل گروه‌های متمرکز، عدم القا استرس به دانش‌آموزان
۱۷	Munir & et.al	۲۰۱۸	تفاوت بین یادگیری با استفاده از یک توانایی حسی با چند توانایی، خواندن متن مجهز به صدا و تجسم با انیمیشن، افزایش توانایی تعاملی، رعایت قواعد خواندن قرآن توسط معلم، برجسته‌سازی قوت‌های دانش‌آموز
۱۸	Aljojo & et.al	۲۰۱۸	افزایش آموزش‌ها و دوره‌های مرتبط با آموزش قرآن، اهمیت توجه به مؤلفه‌های تدریس، گنجاندن سایر عناصر زمینه‌ای (مانند خانواده و معلمان کلاس درس) در برنامه‌ها و استراتژی‌هایی باهدف بهبود عملکرد خواندن دانش‌آموزان، استفاده از بازی مانند پازل مبتنی بر ردیابی چشم برای تمرکز توجه، میدان دادن به دانش‌آموزان
۱۹	Hanafi & et.al	۲۰۱۹	استفاده از کتاب الکترونیکی، سودمندی و سهولت استفاده از آن تأثیر استفاده از کتاب‌های الکترونیکی در مقایسه با یادگیری با روش‌های سنتی، کمک به یادگیری جذاب‌تر و تعاملی‌تر، افزایش انگیزه دانش‌آموزان در یادگیری، تأثیر بهبود کیفیت آموزش عالی، تأثیر روش خواندن مکرر در بهبود مهارت‌های خواندن، ایجاد یادگیری انعطاف‌پذیر (در هر کجا و هر زمان)، توجه به مهارت خواندن به‌جای اهداف دانشی
۲۰	Freihat & et.al	۲۰۱۹	لزوم برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی برای معلمان به‌منظور آموزش نحوه استفاده از مقیاس‌های ناتوانی در خواندن، ارائه ابزار مناسب برای شناسایی دانش‌آموزان دارای ناتوانی خواندن و پیش‌بینی شرایط دانش‌آموزان با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده، آموزش معلمان در مورد اهمیت اقدامات ناتوانی‌های یادگیری و نحوه استفاده از این اقدامات برای تجزیه و تحلیل داده‌های دانش‌آموزان، طبقه‌بندی آن‌ها بر اساس شدت ناتوانی، تهیه طرح‌های آموزشی و طراحی برنامه‌های مناسب برای مقابله با آن‌ها
۲۱	Yusuf & et.al	۲۰۱۹	متنوع کردن شیوه‌های تدریس معلمان، استفاده از شیوه‌های تدریس تاسمیک، طلاق، مراجعه، تحذیر، تکرار، استفاده از برنامه درسی یکپارچه، بالا بردن تعامل بین دانش‌آموزان و معلمان با استفاده از روش‌های تسمیک و طلاق (از فرآیندهای حفظ قرآن)، حفظ هر روزه و بازنویسی آیات حفظ شده، اهمیت درک مطلب و نوشتن آیات، نظم در حفظ قرآن، تمرین با دوستان، تجهیز معلمان به مهارت‌های تعلیم و تربیتی، استفاده از قرآن کامل
۲۲	Hanafi & et.al	۲۰۱۹	استفاده از اپلیکیشن‌های قرآنی، برنامه قرآنی مطابق با ویژگی‌ها و نیازهای دانش‌آموزان با توجه به ارزشیابی ذهنی معلم، همبستگی مثبت و قوی بین مؤلفه‌های روان‌خوانی یعنی خودکار بودن و دقت در یادگیری روخوانی قرآن از طریق اپلیکیشن قرآنی، یادآوری قواعد خوان‌داری، خواند قرآن به‌صورت روزانه در کلاس، خوش‌رویی معلم در کلاس قرآن، استفاده از صدای قاریان برجسته
۲۳	Wahid & et.al	۲۰۱۹	یکپارچه‌سازی فناوری از طریق دوره‌های گسترده آنلاین، توجه به‌سرعت یادگیری دانش‌آموزان، یادگیری با استفاده از تکنیک بحث گروهی متمرکز، بررسی و طبقه‌بندی عناصر برنامه درسی، بحث کارشناسی و اتفاق‌نظر، تنوع‌بخشی به آموزش روخوانی و روان‌خوانی، استفاده از ویدیوهای آنلاین، شبیه‌سازی، بحث در کلاس، نقشه ذهنی، به اشتراک‌گذاری اطلاعات میان همکلاسان
۲۴	Farokhipour & et.al	۲۰۱۹	تأثیر ارزشیابی پویا بر ارتقای روانی یادگیری، جایگزین مداخله پویا با روش‌های سنتی آموزشی توسط معلمان قرآنی، بهبود مهارت شفاهی زبان‌آموزان، ضرورت ابداع رویکردی بومی‌تر برای در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی و محلی
۲۵	Dzulkilfi & et.al	۲۰۲۰	توجه به جنبه ارتباطی در تدریس توسط معلمان، استفاده از کدها یا نشانه‌های مناسب، ایجاد سیستم ارتباطی مناسب و برنامه‌ریزی محتاطانه، آموزش معلمان و شرکت در دوره‌های آموزشی مربوط

۲۶	Khasawneh & Al-Rub	۲۰۲۰	استفاده از تکنیک‌های ترکیب کلمات بصری با زبان عربی، دادن وظایف و تکالیف یادگیری سازمان‌دهی شده به دانش‌آموزان، استفاده از ابزار آموزشی و ارزشیابی با در نظر گرفتن سطح توانایی دانش‌آموزان، زیبا نمودن آیه‌های قرآنی در معرض دید دانش‌آموزان، امکان جبران در روخوانی
۲۷	Zainuddin & et.al	۲۰۲۱	استفاده از نرم‌افزار آموزشی برای کمک به یادگیری بیشتر، ضرورت استفاده از برنامه کاربردی برای آموزش و توسعه مهارت‌های کودکان در یادگیری برای کودکان نارساخوان، مشکل در شناسایی شاخصه‌هایی در زبان عربی با کلمات مشابه یا صداها مشابه، تأثیر رنگ پس‌زمینه و کلمات بر خواندن کودکان نارساخوان، احترام به قرآن و تلاوت آن توسط معلم
۲۸	Dzulkifli & et.al	۲۰۲۱	برنامه‌ریزی معلمان طبق دروس مرتبط با محتوای یادگیری قرآن و توانایی‌های دانش‌آموزان، لزوم آگاهی یافتن معلمان از سطوح توانایی دانش‌آموزان، استفاده از تمرین‌های عملی، شناساندن حروف عربی و تلفظ صحیح آن‌ها، استفاده از فعالیت‌های نوشتاری در جهت تشخیص حروف عربی واحد و پیوسته و همچنین تشخیص کلمات با علائم، انجام فعالیت‌ها در مراحل از آسان به دشوارتر یا از سطوح پایین به بالاتر، توجه به خوانش قرآن در خانه
۲۹	Wikandari	۲۰۲۲	توجه به تفاوت سبک‌های یادگیری دانش‌آموزان، طراحی انواع متن خواندنی مختلف متناسب با نیاز دانش‌آموزان، بازی در آموزش، توجه به محیط یادگیری یادگیرندگان و واکنش آن‌ها، نبود تفاوت در سبک‌های یادگیری (شنیداری و خواندن/نوشتن) نسبت به پیشرفت درک مطلب دانش‌آموزان
۳۰	Hakim & et.al	۲۰۲۲	استفاده از فعالیت‌های درون برنامه‌ای و فوق‌برنامه، تمرکز بر نحوه اعمال استراتژی یادگیری و میزان لذت زبان‌آموز از این یادگیری، تأثیر یادگیری فعال در تعامل اجتماعی و فرآیند ارتباطی دانش‌آموز، استراتژی یادگیری اکتشافی

مرحله ششم: ارائه نتایج ترکیب

در این بخش، با توجه به فرآیند و فرآورده‌های سنتز پژوهی در یک نمای کلی مؤلفه‌های آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم مورد بررسی قرار می‌گیرد. ابتدا در قسمت فرآیند سنتز پژوهی استخراج مؤلفه‌ها و شاخص‌های روخوانی و روان‌خوانی قرآن صورت گرفته به این شکل که ابتدا توصیفات کلیه شاخص‌ها از طریق فرآیند کدگذاری باز شناسایی می‌شود و سپس در قسمت فرآورده سنتز پژوهی، از آنجا که هدف سنتز پژوهی ترکیب کلیه یافته‌های علمی در یک موضوع خاص و رسیدن به یک انسجام واحد است، در بخش ارائه نتایج ترکیب ابتدا تحلیل کیفی کدهای باز در کنار هم قرار گرفته و با کدگذاری مجدد، موارد همپوشی و قرابت معنایی باهم ترکیب شده و مؤلفه‌ها (کدهای محوری) استخراج می‌شود. در ادامه برای دسته‌بندی کردن کلیه شاخص‌ها و مؤلفه‌های روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم بر اساس یک مفهوم مشترک از طریق کدگذاری محوری بر مبنای چالش‌های ارائه‌شده است که منجر به شناسایی ۵ بُعد (کد منتخب) شد، که نتایج کدگذاری محوری و منتخب در جدول شماره ۳ آورده شده است.

جدول ۳: شاخص‌ها و مؤلفه‌های برنامه‌درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	کد باز	کد مقالات
مؤلفه‌های رویکردی آموزش	رویکردهای فرآیندی	توجه به تمرین و ممارست	[۴]، [۲۵]، [۷]
		ارائه مطالب از ساده به پیچیده	[۲۷]، [۲۵]، [۷]
		رعایت توالی (روخوانی و سپس روان‌خوانی)	[۱]، [۲]، [۳]
رویکردهای تعاملی	رویکردهای تعاملی	استمرار در ارزیابی	[۷]، [۹]، [۲۴]
		استفاده از نرم‌افزارهای بازخورد دهنده	[۱۷]، [۱۸]، [۲۲]
		بازخورد دهی خود تصحیح کننده	[۱]، [۶]، [۲۹]
		استفاده از چند رسانه‌های آموزشی	[۲]، [۴]، [۲۱]، [۲۳]، [۱۱]
رویکردهای انتقالی	رویکردهای انتقالی	لزوم تعامل بین معلم و والدین	[۸]، [۲۸]، [۲۴]
		کمک‌گیری از قرآن کامل	[۷]، [۲۱]
		توجه به انس با قرآن و یادگیری در خانه و سپس انتقال به مدرسه و بالعکس	[۱۳]، [۲۸]
رویکردهای دانش‌آموز محور	رویکردهای دانش‌آموز محور	توجه به یادگیری انعطافی	[۵]، [۱۲]، [۱۹]
		اعتماد به نفس دانش‌آموز	[۱۵]، [۱۸]، [۱۰]
		استقلال دادن به دانش‌آموز	[۷]، [۱۰]، [۲۶]

[۲]، [۷]، [۹]، [۱۷]، [۲۰]	توجه به توانایی‌های دانش‌آموز در روخوانی و روان‌خوانی قرآن		
[۱]، [۳]	استفاده از گروه‌های کوچک	روش مشارکتی و گروهی	مؤلفه‌های روشی در آموزش
[۱۵]، [۳]	جمع‌خوانی		
[۳۰]، [۲۴]	شبکه‌سازی بین دانش‌آموزان		
[۱۹]، [۲۱]	راهبردهای گفتگو محوری	روش تلفیقی	
[۱۸]، [۱]، [۱۵]	تلفیق بازی در آموزش		
[۱۱]، [۲۵]، [۴]، [۸]، [۱]، [۲]	یکپارچگی فناوری در آموزش روخوانی و روان‌خوانی		
[۱۷]، [۲۵]، [۱]	پیوند بین آموزش قرآن و سایر دروس	استفاده از ظرفیت سایر نهادهای مرتبط	
[۲]، [۴]، [۱۷]، [۸]	پیوند دادن آموخته‌های قبلی و جدید		
[۲۲]	استفاده از یادیار در آموزش‌های روخوانی		
[۱۲]، [۱۰]، [۲۳]	توجه به ساخت شناختی آموزش قرآن	یادگیری فردی	
[۲۴]، [۱۲]، [۹]	تکنخوانی و سپس جمع‌خوانی		
[۲۱]، [۹]	شخصی‌سازی جریان فعالیت‌های تمرینی و انس با قرآن		
[۵]، [۲۲]	حسن برخورد کلاسی توسط معلم	نقش الگویی و مقام معلم	مؤلفه‌های فردی مرتبط با معلم
[۱۳]، [۴]، [۵]، [۲۸]	گرامی داشتن جایگاه قرآن و تلاوت آن توسط معلم		
[۱۷]، [۱۵]، [۳]	رعایت اصول دینی توسط معلم		
[۱۸]، [۲]، [۷]	توجه و ارائه اعتمادبه‌نفس به دانش‌آموزان در تلاوت قرآن	تخصص قرآنی معلم	
[۱۱]، [۶]، [۱]	ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان		
[۱۹]، [۱۵]، [۱۲]، [۴]، [۲]	استفاده از شیوه‌های خلاق آموزش روخوانی و روان‌خوانی		
[۲۶]، [۲۳]، [۲۲]	جذابیت بخشی به آموزش روخوانی روان‌خوانی	رعایت اصول قرائت قرآن توسط معلم	
[۷]، [۲۲]، [۲۵]	رعایت اصول قرائت قرآن توسط معلم		
[۲۱]، [۱۹]، [۱۵]، [۸]	توجه به بروزآوری دانش قرآنی		
[۲۹]، [۷]، [۱]	توجه به تمام دانش‌آموزان و پرهیز از گزیده‌انگاری	مدیریت کلاس توسط معلم	
[۲۹]، [۲۶]، [۲۲]، [۲۱]	ارائه قوانین تسهیل‌کننده یادگیری تلاوت قرآن در کلاس درس		
[۲۸]، [۱۳]، [۷]، [۹]	استمرار بخشی به یادگیری قرآن با قوانین قرآنی در کلاس درس		
[۱۶]، [۱]	آرامش بخشی به کلاس درس و پرهیز از ایجاد استرس و اضطراب	پیوند فرهنگ قرآنی و ویژگی‌های بومی	
[۴]، [۱۷]، [۲۴]	برگزاری جلسات قرآنی در مدرسه و محله		
[۱۳]، [۴]، [۲۱]، [۲۳]	میزان تأکید بر اهمیت تلاوت قرآن در فرهنگ محلی		
[۲۸]، [۲۴]، [۱۵]	موازی کاری در زمینه تلاوت قرآن	آشنایی با تجهیزات قرآنی	
[۲۴]، [۲۱]، [۷]	پیونددهی تلاوت قرآن و ویژگی‌های فرهنگی		
[۲۰]، [۱۶]، [۱]	آشنایی با تجهیزات قرآنی		

الزامات محیطی	استفاده از تجهیزات قرآنی در محیط کلاس	استفاده از لوحه، قلم قرآنی و قرآن الکترونیکی و ... در زمینه آموزش قرآن	[۲]، [۶]، [۱۹]، [۲۲]	
	اتصال فعالیت‌های محیطی کلاس درس و مدرسه	غنی‌سازی آموزش قرآن و روخوانی آن با استفاده از تجسم فضایی	[۴]، [۱۷]، [۱۸]	
	توجه به جلوه‌های بصری در توجه بخشی به آیات قرآن	استفاده از دانش‌آموزان توانمند جهت قرائت قرآن در مراسمات	هماهنگی بین ارکان مدرسه در جهت حمایت از دانش‌آموزان قرآنی توانمند	[۷]، [۱۷]
		آشناسازی دانش‌آموزان با انواع رسم‌الخط عربی و لحن	استفاده از نوشته‌های قرآنی تزیین شده در کلاس درس	[۳]، [۱۰]، [۱۴]
	ارزشیابی اثربخش	تنوع در ارزشیابی	ارزشیابی تشخیصی	[۱۵]، [۱۷]، [۴]
		فرایند محوری ارزشیابی	ارزشیابی آغازین	[۲]، [۴]، [۱۳]
ارزشیابی تکوینی			[۶]، [۲۴]، [۲۸]	
خودسنجی			[۱]، [۶]، [۷]، [۹]، [۱۲]	
اصول ارزشیابی		همسال سنجی	[۱]، [۱۲]، [۱۴]، [۲۱]، [۲۲]	
		والد سنجی	[۵]، [۸]، [۱۰]، [۱۳]	
		ارائه بازخوردهای آگاه ساز	[۳]، [۱۶]، [۲۰]	
		توجه به استمرار در ارزشیابی	[۵]، [۶]، [۲۲]، [۲۱]	
ارزشیابی اثربخش		توجه به سیر و تطور رشدی دانش‌آموز	[۱]، [۱۷]، [۱۸]	
		اصول ارزشیابی	پرهیز از سخت‌گیری و سهل‌انگاری	[۷]، [۸]
			توجه به حیطه‌های عاطفی	[۵]، [۶]، [۷]، [۱۱]، [۱۵]، [۱۶]
			در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی	[۸]، [۱۵]، [۲۰]، [۲۴]، [۲۶]، [۲۹]
			توجه به نقاط قوت دانش‌آموزان	[۱۷]، [۲۰]
			ارائه فرصت برای جبران اشتباهات	[۱۳]، [۲۶]
			ارزشیابی گروهی در جهت تقویت مسئولیت‌پذیری	[۱۲]، [۱۴]، [۲۱]، [۲۲]، [۳۰]
	مهارت محوری در ارزشیابی از روخوانی روان‌خوانی		[۴]، [۱۹]	

همان‌طور که در جدول ۳ به آن اشاره شده است با توجه به فرایند و فرآورده‌های سنتز پژوهی در یک نمای کلی پنج مؤلفه منتخب مؤلفه‌های رویکردی آموزش، مؤلفه‌های روشی در آموزش، مؤلفه‌های مرتبط با معلم، الزامات محیطی و ارزشیابی اثربخش از مجموعه مؤلفه‌های احصاء شده در جدول اول به دست آمد.

بحث و نتیجه‌گیری

برنامه درسی قرآن کریم بخش مهمی از برنامه‌های درسی مدارس ابتدایی را تشکیل می‌دهد در این میان با توجه به اهداف برنامه درسی قرآن کریم در این دوره، روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم از مهم‌ترین مباحث مطرح شده در این زمینه است. با توجه به اهمیت برنامه درسی قرآن کریم و بحث روخوانی و روان‌خوانی در این مقطع در این پژوهش بر آن شدیم تا با بررسی الگوهای موجود شاخص‌های برنامه‌درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم را مورد بررسی قرار دهیم. نتایج نشان دهنده پنج مؤلفه منتخب مؤلفه‌های رویکردی آموزش، مؤلفه‌های روشی در آموزش، مؤلفه‌های مرتبط با معلم، الزامات محیطی و ارزشیابی است که در ادامه به تشریح موارد پرداخته می‌شود.

مؤلفه‌های رویکردی آموزش: مؤلفه‌های مرتبط با رویکرد آموزش را می‌توان به مؤلفه‌هایی منتسب دانست که رویکردهای آموزش را در راستای تقویت روخوانی و روان‌خوانی دانش‌آموزان مورد تأکید قرار می‌دهند. در همین رابطه مؤلفه‌های مستخرج از سنتز پژوهش‌های انجام‌شده در چهار دسته رویکردهای فرآیندی، رویکردهای تعاملی، رویکردهای انتقالی و رویکردهای دانش‌آموز محور دسته‌بندی نمود. رویکردهای فرآیندی ناظر بر ابعاد تمرین و ممارست (پناهی و موسی‌پور، ۱۳۹۵)، رعایت توالی و مراحل آموزش (روخوانی و روان‌خوانی) و استمرار در ارزیابی است که با پژوهش‌های خسروی مراد و همکاران (۱۳۹۵) و زین الدین و همکاران (۲۰۲۱) همخوانی دارد. رویکردهای تعاملی مرتبط با ابعاد استفاده از چندرسانه‌ای‌های تعاملی و تعاملات تدریس به حساب می‌آیند (وحید و همکاران، ۲۰۱۹ و فرخ پورو همکاران، ۲۰۱۹). رویکردهای انتقال به انتقال دانش و آموخته‌ها به شرایط واقعی و مهارت‌آموزی از طریق یادگیری انعطافی و کاربست آموخته‌ها اشاره داشت (سینادورای، ۲۰۱۸) و رویکردهای دانش‌آموز محور به لزوم توجه به استقلال و اعتمادبه‌نفس دانش‌آموزان اشاره داشت که می‌تواند میسر کننده اهداف و مسیر دستیابی به اهداف باشد (مؤمنی و همکاران، ۱۳۹۳؛ بیرجندی و همکاران، ۲۰۱۳). در زمینه رویکردهای آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم با توجه به رویکردهای اشاره شده باید زمینه استفاده از رویکردهای تعاملی و فعال برای فراگیران فراهم شود. از سویی زمینه تعامل مناسب آموزش بین خانه و مدرسه برای بهبود مهارت‌های روخوانی و روان‌خوانی قرآن دانش‌آموزان باید مورد تأکید قرار گیرد.

مؤلفه‌های روشی در آموزش: مؤلفه‌های روشی ناظر بر ابعاد روش یاددهی - یادگیری در بحث آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم است. از جمله روش‌های احصا شده در پژوهش‌های مرتبط روش‌های گروهی و مشارکتی است که با مؤلفه‌هایی همچون جمع‌خوانی، شبکه‌سازی بین دانش‌آموزان و استفاده از گروه‌های کوچک شناخته‌شده است یافته‌های پژوهش در راستای یافته‌های فرخ پور و همکاران (۲۰۱۹) و زلکیفی و همکاران (۲۰۲۰) همخوانی دارد. از دیگر روش‌های تسهیل‌کننده در آموزش روخوانی روان‌خوانی دانش‌آموزان دوره ابتدایی تلفیق بازی و آموزش و یا یکپارچگی در استفاده از فناوری در آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن است. از دیگر راهبردها استفاده از پیش‌سازمان دهنده‌ها و توسل به یادگیری معنادار نظریه آزوبل است که با روش‌هایی همچون استفاده از یادیارها و یادآوری مطالب قدیمی به دست می‌آید (نوح و همکاران، ۲۰۱۴؛ حنفی و همکاران، ۲۰۱۹). در انتها با توجه به مؤلفه‌هایی همچون تک‌خوانی و تمرینات فردی همچون انس با قرآن و فعالیت‌های انفرادی می‌توان یادگیری و آموزش شخصی‌سازی شده (مستقیم و همکاران، ۲۰۱۴؛ یوسف و همکاران، ۲۰۱۹) را نیز از جمله روش‌های آموزش روخوانی و روان‌خوانی در دوره آموزش ابتدایی دانست. از این رو در آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم معلمان باید با در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان زمینه شخصی‌سازی فرآیند آموزش را فراهم گردانند. شخصی‌سازی فرآیند آموزش با توجه به شرایط سنی دانش‌آموزان ابتدایی لزوم توجه به استفاده از روش‌های تلفیقی چون تلفیق بازی با آموزش قرآن کریم با استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی را مورد تأکید قرار می‌دهد.

مؤلفه‌های فردی مرتبط با معلم: معلم به‌عنوان یکی از ارکان اصلی آموزش، در زمینه روخوانی و روان‌خوانی دانش‌آموزان در درس قرآن نیز نقش ویژه‌ای را ایفا می‌کند و اهمیت آن در سنتز پژوهش‌های منتخب نیز قابل‌مشاهده بود به شکلی که ویژگی‌هایی همچون حسن برخورد کلاسی توسط معلم، گرمی داشتن جایگاه قرآن و تلاوت آن توسط معلم، رعایت اصول دینی توسط معلم، توجه و ارائه اعتمادبه‌نفس به دانش‌آموزان در تلاوت قرآن، ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان، استفاده از شیوه‌های خلاق آموزش روخوانی و روان‌خوانی، جذابیت بخشی به آموزش روخوانی روان‌خوانی، رعایت اصول قرائت قرآن توسط معلم، توجه به بروزآوری دانش قرآنی، توجه به تمام دانش‌آموزان و پرهیز از گزیده‌انگاری، ارائه قوانین تسهیل‌کننده یادگیری تلاوت قرآن در کلاس درس، استمرار بخشی به یادگیری قرآن با قوانین قرآنی در کلاس درس نقش آفرینی می‌کند. در این میان وظایف و ویژگی‌های معلم در تقویت مهارت روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم دانش‌آموزان در سه دسته نقش الگویی، تخصص قرآنی و مدیریت کلاس درس معلم سازماندهی شد. یافته‌های این بخش نشان‌دهنده اهمیت و جامعیت نقش معلم در آموزش قرآن کریم

بود که بیشتر در پژوهش‌های زلفیکی و همکاران (۲۰۲۱)، ویکاندری (۲۰۲۲) و حکیم و همکاران (۲۰۲۲) مورد استناد قرار گرفته بود. یادگیری مهارت‌های روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم وابسته به متغیرهای زیادی است در این میان با توجه به اینکه فراگیران ابتدایی در زمینه آموزش وابستگی زیادی به معلمان این دوره دارند. آشنایی معلمان با تمرین‌های تخصصی و استفاده از رویکردهای فعال و متناسب در آموزش قرآن موجب تسهیل فرآیند آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم می‌شود.

الزامات محیطی: در زمینه آموزش قرائت قرآن از جمله محرک‌های ویژه‌ای که باعث می‌شود دانش‌آموز در این مسیر بیشتر در مدار یادگیری قرار بگیرد ویژگی‌ها و الزامات محیطی و فضای آموزش است. در این زمینه پیوند فرهنگ قرآنی و ویژگی‌های بومی که مشتمل بر برگزاری جلسات قرآنی در فضای مدرسه و محله، موازی کاری نهادهای مرتبط در زمینه آموزش قرآن و پیونددهی موضوعات قرآنی و ویژگی‌های آن است در پژوهش‌های مختلفی از جمله وحید و همکاران (۲۰۱۹)، زلفیکی و همکاران (۲۰۲۰) مورد اشاره قرار گرفته بود. همچنین استفاده از تجهیزات قرآنی در محیط کلاس و اتصال فعالیت‌های محیطی کلاس درس و مدرسه باعث هم‌افزایی کلاس و مدرسه در راستای یادگیری روخوانی و روان‌خوانی قرآن می‌شود و نتایج پژوهش در این بخش با نتایج منیر و همکاران (۲۰۱۸) و مؤمنی و همکاران (۱۳۹۵) قرابت دارد. همچنین توجه به جنبه‌های زیبایی‌شناختی قرآن و استفاده از این ویژگی در فضای مدرسه و کلاس درس می‌تواند به دستیابی به اهداف آن بینجامد (خسوانه و الرب، ۲۰۲۰).

ارزشیابی اثربخش: ارزشیابی در درس قرآن، تنها به فعالیت‌های مبتنی بر پایان سال و آزمون‌های مداد و کاغذی محدود نمی‌شود بلکه ارزشیابی در درس قرآن در خدمت آموزش و همگام با آن در همه مراحل آموزش است (وحید و همکاران، ۲۰۱۹). در همین ارتباط ارزشیابی اثربخش به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم آموزش روخوانی و روان‌خوانی به حساب آمد و در سه دسته تنوع در ارزشیابی، فرایند محوری ارزشیابی و اصول ارزشیابی احصا گردید. در زمینه ارزشیابی و تنوع آن می‌توان به ارزشیابی تشخیصی، آغازین، تکوینی (پناهی و موسوی، ۱۳۹۵) و همچنین خود سنجی، همسال سنجی و والد سنجی به‌عنوان ابزارهای آن اشاره داشت (سرشور خراسانی، ۱۳۸۹). فرایند محوری در ارزشیابی مشتمل بر ارائه بازخوردهای آگاه‌ساز، استمرار در ارزشیابی و توجه به سیر رشدی دانش‌آموز در این زمینه احصا شد که با پژوهش‌های فریخت و همکاران (۲۰۱۹) و یوسف و همکاران (۲۰۱۹) قرابت دارد. همچنین اصول ارزشیابی مشتمل بر پرهیز از سخت‌گیری و سهل‌انگاری، توجه به حیطه‌های عاطفی، در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی، توجه به نقاط قوت دانش‌آموزان، ارائه فرصت برای جبران اشتباهات، ارزشیابی گروهی در جهت تقویت مسئولیت‌پذیری، مهارت محوری در ارزشیابی از روخوانی و روان‌خوانی به‌عنوان اصول مؤثر بر آموزش روخوانی و روان‌خوانی احصا گردیدند که این اصول به‌طور پراکنده در پژوهش‌های ناورو و لارا (۲۰۱۷)، ساهس و همکاران (۲۰۱۷)، سوپرآیدی و جولیا (۲۰۱۸) مورد اشاره قرار گرفته بود. توجه به مهارت‌های فراگیران در ارزشیابی روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم زمینه بهبود آموزش این درس را فراهم می‌آورد. ارزشیابی برنامه‌درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم باید مبتنی بر فرآیند آموزش و اصول ارزشیابی همراه با در نظر گرفتن حیطه‌های عاطفی باشد تا علاقه دانش‌آموزان به درس قرآن حفظ شود از سویی این رویکردهای ارزشیابی منجر به توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در این دوره تحصیلی می‌شود.

به اعتقاد نگارندگان برنامه درسی تربیت قرآنی در دوره آموزش ابتدایی مهم‌ترین و شاید شالوده برنامه‌های تربیتی در مدارس در این دوره باشد. این برنامه به همان میزان که می‌تواند زمینه‌ساز تحول در تربیت فراگیران باشد، به همان میزان نیز در خطر سهل‌انگاری و مسامحه قرار دارد. مسامحه و سهل‌انگاری که تنها با توجه به سطوح مختلف برنامه درسی و شکاف بین آن‌ها در میدان عمل قابل لمس و مشهود است. در این پژوهش سعی کردیم هرچند به مقدار کم با به تصویر کشیدن شاخص‌های برنامه‌درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم گامی کوچک در زمینه طراحی الگوهای نوین آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم بپردازیم. با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود:

- در طراحی و تدوین برنامه درسی قرآن کریم به مشارکت کلیه گروه‌های ذی‌نفع توجه شود.

- به موارد پشتیبانی از برنامه تدوین‌شده مانند آموزش مجریان و توجه به وسایل و رسانه‌های کمک‌آموزشی متناسب با سرفصل طراحی‌شده توجه شود.
- لزوم توجه به انتخاب و به‌کارگیری معلمان متخصص در حوزه قرآن برای تدریس در زمینه درس قرآن کریم
- رویکردهای اجرایی برنامه درسی قرآن کریم اصلاح‌شده و به رویکردهایی که فراگیران به‌صورت فعال در کسب مهارت قرآنی مشارکت دارند مبدل گردد و به‌طور کل آموزش قرآن به برنامه‌ای جامع با مشارکت مدرسه، خانواده و جامعه (رسانه‌های جمعی چون تلویزیون) تبدیل شود.
- به برنامه‌های فوق‌العاده در زمینه آموزش قرآن توجه بیشتر شود.

منابع

- بهشتی، سعید و نیکویی، روشنگر (۱۳۸۹). کاوش‌هایی در باب فلسفه تربیت دینی از دیدگاه اسلام. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۸(۱)، ۷۸-۵۱.
- پناهی، حسین و موسوی پور، سعید (۱۳۹۵). تأثیر آموزش چندرسانه‌های قرآن بر میزان یادگیری و یادداری درس قرآن دانش‌آموزان پسر با نیازهای ویژه ذهنی پایه ششم ابتدایی. نشریه علمی-پژوهشی فناوری آموزش، ۱۱(۱)، ۴۹-۵۷.
- حیدری، ناهید؛ بهشتی، سعید؛ دلاور و ایمانی، محسن (۱۴۰۰). تدوین الگوی جامع تربیت دینی کودک بر اساس اندیشه تربیتی ابن‌سینا، نشریه اسلام و پژوهش‌های تربیتی، ۱۲(۲)، ۴۸-۲۵.
- خسروی مراد، لیلا، جعفری فر، زهره، فیضی زهرا. (۱۳۹۹). آسیب‌شناسی برنامه‌های آموزش قرآن در مدارس ابتدایی از نگاه متخصصان. علوم تربیتی از دیدگاه اسلام ۸(۱۵): ۹۷-۱۲۱.
- خسروی مراد، لیلا، فیضی، زهرا، نقی زاده موعاری زهرا، فیض، مهدی (۱۳۹۸). تعیین راهبردهای ارتقاء بهره‌وری آموزش عمومی قرآن (روخوانی، حفظ، درک معنا و انس)، فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۴(۲)، ۳۶-۷.
- سرشور خراسانی، غلامعباس (۱۳۸۹). روش رفع اشکالات دانش‌آموزان در روخوانی قرآن. مجله رشدآموز، ۷(۴)، ۴۱-۲۵.
- ضرغامی، حسین؛ ضرغامی، محمدحسین و ضرغامی، حسن (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی آموزش‌های مدارس قرآن بر مهارت روخوانی قرآن دانش‌آموزان مقطع ابتدایی. نشریه تربیت اسلامی، ۱۰(۲۱)، ۶۷-۸۴.
- ضرغامی، حسین؛ ضرغامی، محمدحسین و ضرغامی، حسن (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی آموزش‌های مدارس قرآن بر مهارت روخوانی قرآن دانش‌آموزان مقطع ابتدایی. دو فصلنامه علمی-پژوهشی تربیت اسلامی، ۱۰(۲۱)، ۶۷-۸۴.
- عیسی پور، علی‌اصغر (۱۳۹۳). بررسی و نقد تربیت دینی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. قم: کنگره بین‌المللی فرهنگ و اندیشه دینی.
- کریم زادگان مقدم، داود؛ طالبان، فاطمه و وحدت، داود (۱۳۹۶). ارزیابی اثربخشی آموزش الکترونیکی حفظ و روخوانی قرآن بر دانش‌آموزان با استفاده از نرم‌افزار محقق ساخته، فصلنامه فناوری آموزش، ۱۱(۴)، ۳۷۰-۳۵۹.
- مؤمنی، حسین، پاکدامن، مجید، رشید صیدآباد، یارمحمد (۱۳۹۳). تأثیر آموزش به کمک نرم‌افزار آموزشی «دبستان قرآن» بر انگیزش تحصیلی و روخوانی قرآن. فصلنامه مهندسی آموزشی: تکنولوژی و طراحی آموزشی، ۳(۴)، ۹۳-۸۳.

میرزاحمدی، محمد؛ افشار، علی؛ شاهرزایی، رضا و قبادی، محمد (۱۳۹۲). ارزشیابی برونداد برنامه آموزش قرآن پایه پنجم ابتدایی در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی؛ ۱۲(۴۵)، ۲۳-۴۵.

نادری جو، سهیلا؛ قاضی زاده هاشمی، زهرا سادات (۱۳۹۹). راهکارهای تقویت مبانی معرفتی-دینی در کودکان، نشریه پژوهش‌های اسلامی زن و خانواده، ۱(۲)، ۱۷۳-۱۹۰.

نباتی، رضا (۱۳۹۹). توصیه‌هایی در آموزش قرآن کریم، مجله رشد آموزش ابتدایی، ۲۴(۱)، ۳۷-۴۱.

Abid Ali., H & Hussien S. (2018). Iqbal's Inferences from the Qur'an: Educational Objectives for Developing an Individual for Serving Millat. *Journal of Education and Educational Development*, 5(1), 139-155.

Alduais, A. M. S. (2013). Quranic Phonology and Generative Phonology: Formulating Generative Phonological Rules to Non-Syllabic Nuun's Rules. *International Journal of Linguistics* 5(1), 33-61.

Alhamuddin, A., Hamdani, F. F. R. S., Tandika, D., & Adwiyah, R. (2018). Developing Al-Quran Instruction Model Through 3A (Ajari Aku Al-Quran Or Please Teach Me Al-Quran) To Improve Students' Ability In Reading Al-Quran At Bandung Islamic University. *International Journal of Education*, 10(2), 95-100. <https://doi.org/10.17509/ije.v10i2.8536>

Aljojo, N., Munshi, A., Almukadi, W., Hossain, A., Omar, N., Aqel, B., Almhuemli, S., Asirri, F., & Alshamasi, A. (2018). Arabic Alphabetic Puzzle Game Using Eye Tracking and Chatbot for Dyslexia. *International Journal of Interactive Mobile Technologies (IJIM)*, 12(5), 58-80.

Aziz, K., & Ambreen, S. (2017). Roadmap for Ensuring Good Governance in Islamic Perspective. *FWU Journal of Social Sciences*, 11(1), 331-339

Birjandi, P., Estaji, M., & Deyhim, T. (2013). The impact of dynamic assessment on reading comprehension and metacognitive awareness of reading strategy use in Iranian high school learners. *Iranian Journal of Language Testing*, 3(2), 61-77.

Broadhead, M., Daylamani-Zad, D., Mackinnon, L., & Bacon, L. (2018). A multisensory 3D environment as intervention to aid reading in dyslexia: A proposed framework. *10th International Conference on Virtual Worlds and Games for Serious Applications (VS-Games)*, 1-4.

Dzulkifli, I., Suhid, A., Mohd Fakhruddin, F., Ahmad, N.A. (2021). Activity-Based Teaching of Quran for Deaf Students in the Special Education Integration Program. *Pertanika journal of social science and humanities*, 29.

Che Noh, M.A. & Kasan, H, Yusak, Y.M, Mahdi Yusuf (2019). Strategic Management of Quranic Recitation Teaching Among Primary School Teachers in Malaysia. *Al-hayat: Journal of Islamic Education (AJIE)*, 3(1), 1-8.

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2005). Mixed methods research: Developments, debates, and dilemmas. *Research in organizations: Foundations and methods of inquiry*, 2, 315-326.

Dzulkifli, I., Suhid, A., Mohd Fakhruddin, F., & Ahmad, N.A. (2020). Teacher Communication in Teaching Al-Quran to Special Needs Pupils with Hearing Disabilities, *Universal Journal of Educational Research* 8(1), 36-43. DOI: 10.13189/ujer.2020.081306

- Elhadj, Y. O. M., et al. (2012). "A New Scientific Formulation of Tajweed Rules for E-Learning of Quran Phonological Rules." Edited by Anderson Silva, Elvis Pontes: 197.
- Farokhipour, S., Rafiei, M., Sharyfi, M. (2019). Using Dynamic Intervention for Promoting Reading Fluency of Quranic Learners in Qum: A Comparative Study of Old and New Approaches, *Linguistic Research in The Holy Quran* 8th year, No. 1, Spring & Summer 2019.
- Freihat, H., Baioumy, N., Ab-Rahman, R., & Sheieah, K. A. (2019). The Evaluation Scale of Reading Disabilities in The Primary Schools in Northern Territory of Jordan from Learning Resources Room, *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(2), 213-227.
- Hakim, R., Ritonga, M., Khodijah, K., Zulmuqim, Z., Remiswal, R., Jamalyar, A.R (2022). Learning Strategies for Reading and Writing the Quran: Improving Student Competence as Preservice Teachers at the Faculty of Tarbiyah and Teacher Training, *Education Research International*, 2(7), 24-40. <https://doi.org/10.1155/2022/3464265>
- Hanafi, Y., Hendrawan, H. J., and Hakim, I. N., (2019). "Accelerating Quran reading fluency through learning using Qurani application for students with hearing impairments," *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, 14(6), 110-132.
- Hanafi, Y., Ikhsan, M. A., Diyana, T. N., and Sultoni, A(2019). "Student's and instructor's perception toward the effectiveness of e-BBQ enhances al-Qur'an reading ability," *International Journal of Instruction*, 12(3), 24-36.
- Khasawneh, M.A.S., Al-Rub, M.O.A (2020). Development of Reading Comprehension Skills among the Students of Learning Disabilities, *Universal Journal of Educational Research* 8(11), 5335-5341, DOI: 10.13189/ujer.2020.081135
- Mssraty, T., & Faryadi, Q. (2012). Teaching the Qur'anic Recitation with Harakatt: A multimedia-based Interactive Learning Method. *International Journal of Scientific & Engineering Research*, 3(8), 1-4.
- Muhammad, A., ul Qayyum, Z., Tanveer, S., Martinez-Enriquez, A., & Syed, A. Z. (2012). E-hafiz: Intelligent system to help Muslims in recitation and memorization of Quran. *Life Science Journal*, 9(1), 534-541.
- Munir, Setiawan, W., Nugroho, P., Kusnendar, J., Wibawa, A.W. (2018). The Effectiveness of Multimedia in Education for Special Education (MESE) to Improve Reading Ability and Memorizing for Children with Intellectual Disability. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 13(8), 254-262.
- Mustaqim, M & Mohamad, N & Bakar, B (2014). Assessing Quranic Reading Proficiency in the j-QAF Programme. *International Education Studies*. 7. 10.5539/ies.v7n6p1.
- Navarro, J & Lara, L. (2017). Dynamic assessment of reading difficulties: predictive and incremental validity on attitude toward reading and the use of dialogue participation strategies in classroom activities. *Frontiers in Psychology*, 8(173), 1-14.

- Noh, M. A. C., Tamuri, A. H., Razak, K.A., and Suhid, A. (2014). The study of Qur'anic teaching and learning: United Kingdom, Mediterranean Journal of Social Sciences MCSER Publishing, 5(16), 313–317.
- Ramli, S., Omar, K., El Baki, M. A., & Surat, S. (2016). Do Children with Dyslexia Have Difficulty in Reading the Quranic Verses Too? *Creative Education*, 7, 1018-1023. <http://dx.doi.org/10.4236/ce.2016.77106>
- Saleh, A & Elyas (2015). Exploring a Multifaceted Syllabus Design for Teaching Short Surahs of Qur'an to Novice-Non-Arabic-Speaking Muslims. *Advances in Language and Literary Studies*, 6(2), 65-78.
- Sihe, A. J., Razali, K., & Razali, K. A. (2017). The Effectiveness of e-Quran in Improving Tajweed Learning Among Standard Three Pupils in Primary School. *Sains Humanika*, 9(3), 57–62. <https://doi.org/10.11113/sh.v9n1-3.1143>
- Sinnadurai, S.L (2018). Phonological Awareness in Young Bilingual Dyslexics in Malaysia, Norwegian University of Science and Technology.
- Supriyadi, T & Julia, J. (2019). The Problem of Students in Reading the Quran: A Reflective-Critical Treatment through Action Research. *International Journal of Instruction*. 12. 311-326. 10.29333/iji.2019.12121a.
- Supriyadi, T. Julia J. (2019). The Problem of Students in Reading the Quran: A Reflective-Critical Treatment through Action Research. January 2019 *International Journal of Instruction*, 12(1), 311-326.
- Wahid, F. N., Norman, H., Nordin, N., Baharudin, H., Aziz, R., & Ibrahim, R. (2019). Designing an Online Quranic Recitation (Qirā'āt) Framework Using Massive Open Online Courses. *Creative Education*, 10, 3153-3162. <https://doi.org/10.4236/ce.2019.1012239>
- Wikandari, Y.D. (2022). THE INFLUENCE OF LEARNING STYLES TOWARD STUDENTS READING ACHIEVEMENT AT SMP QURAN AN NAWAWY MOJOKERTO IN THE ACADEMIC YEAR OF 2020/2021, *Journal of Education, Linguistics, Literature and Language Teaching*, 5(1), 2723-1615 <https://doi.org/10.33059/elite.v5i01>
- Yunus, M. (1983). *Metodik Khusus Pendidikan Agama*. Jakarta: *Hidakarya Agung*.
- Yusuf, S. A. M., Noh, M. A. C., & Razak, K. A. (2019). Tahfiz Teachers Ability in Teaching of the Subject Hifz Quran in Implementing Integrated Curriculum Tahfiz (KBT) Secondary Schools. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 9(5), 836 – 850.
- Zainuddin, G., Sahrir, M. S., & Sahuri, S. N. S. Educational Software for Dyslexic Children: A Systematic Literature Review Siti Hafawati Ishak1, Noor Azli Mohamed Masrop2 (Corresponding author), *Malaysian Journal of Information and Communication Technology*, 6(1), 412-427.
- Moffet, J. (2015). **Twelve tips for “flipping” the classroom**. *Medical Teacher*, 37(4), 331-336.